

Framtidsutskottet

Statsrådets utbildningspolitiska redogörelse

Till kulturutskottet

INLEDNING

Remiss

Statsrådets utbildningspolitiska redogörelse (SRR 1/2021 rd): Ärendet har remitterats till framtidsutskottet för utlåtande till kulturutskottet.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- konsultativ tjänsteman Petri Haltia, undervisnings- och kulturministeriet.

Skriftligt yttrande har lämnats av

- undervisnings- och kulturministeriet
- forskarprofessor Tuomas Pekkarinen, Statens ekonomiska forskningscentral
- Finlands Fackförbunds Centralorganisation FFC rf
- STTK rf
- Akava ry
- professor Eva Heiskanen, Helsingfors universitet
- docent i miljöuppfostran, universitetslektor Lili-Ann Wolff, Helsingfors universitet
- professor Arto O. Salonen, Östra Finlands universitet
- professor Kirsi Pauliina Kallio, Tammerfors universitet
- direktör Juha Kaskinen, Centret för framtidsforskning, Åbo universitet
- professor Mirjamaija Mikkilä-Erdmann, Forskningscentret för inläring och undervisning CERLI, Åbo universitet
- forskningsområdeschef Annica Isacson, Haaga-Helias yrkespedagogiska lärarhögskola
- planeringschef Erkkka Laininen, Opetus-, kasvatus- ja koulutusalojen säätiö - OKKA-säätiö
- nätverksdirektör Anu-Katriina Perttunen, Creative Finland
- professor (emeritus) Jouni Välijärvi.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

I början av den utbildningspolitiska redogörelsen presenteras en visionär målbild som sträcker sig till 2040-talet. Efter beskrivningen av målbilden går man igenom mer detaljerade mål och åtgär-

Utlåtande FrUU 4/2021 rd

der. I slutet av redogörelsen finns det som kunskapsunderlag en lägesbild av utbildnings- och forskningssystemet samt en analys av de centrala förändringsfaktorerna.

Enligt framtidsutskottets sakkunnigutfrågningar har lägesbilden i anslutning till redogörelsen och analysen av förändringarna i omvärlden fått god respons medan åtgärdsförslagen i den utbildningspolitiska redogörelsen har kritiserats för brist på konkretisering. Enligt UKM:s utlåtande är avsikten att konkretisera de åtgärder som nämns i redogörelsen senare tillsammans med intressentgrupperna.

Framtidsutskottet påpekar att om man efter att redogörelsen blivit klar tillsammans med intressentgrupperna börjar konkretisera åtgärderna i en redogörelse som färdigställs i mitten av valperioden kommer man att kunna vidta åtgärder först i slutet av valperioden. I viss mån förblir det också oklart hur de åtgärder som föreslås i redogörelsen förhåller sig till den lägesbild som presenterades i slutet av redogörelsen och till prognostiseringen av förändringarna i omvärlden.

Framtidsutskottet föreslår att den utbildningspolitiska redogörelsen i fortsättningen görs så att intressentgrupperna medverkar så att de föreslagna åtgärderna kan genomföras genast när redogörelsen och riksdagens utbildningspolitiska betänkande i anslutning till den har färdigställts. Åtgärderna bör också motiveras så att deras samband och effekter med tanke på uppnåendet av målbilden och anpassningen till förändringarna i omvärlden blir tydligare.

Framtidsutskottet fokuserar i sitt utlåtande på de synpunkter som utskottet redan tidigare har framfört i andra utlåtanden och framtidsbetänkandet. Dessutom hörde utskottet sakkunniga om hurdan kompetens och hurdant lärande som krävs för att målen för hållbar utveckling ska uppnås.

Framtidsutskottet påminner om att det i riksdagens framtidsbetänkande (FrUB 1/2018 rd—SRR 5/2018 rd) finns klämningar om livslångt lärande, förebyggande av utslagning bland unga och utnyttjande av partiell arbetsförhet som också bör beaktas i åtgärderna i den utbildningspolitiska redogörelsen.

Riksdagen förutsätter att statsrådet

”2. säkerställer att modellen för livslångt lärande utvecklas med beaktande av att en utmaning inom den närmaste tiden också är att uppdatera de redan förvärvsarbetandes kompetens inklusive den stora mängd unga vuxna som saknar examen på andra stadiet,”

”5. som objekt för temaorienterad budgetering i anslutning till förändringen av arbetet, det finländska arbetets framtid och välfärdsekonomin väljer förebyggande av utslagning bland unga, utnyttjande av partiell arbetsförhet och välfärd.”

Framtidsutskottet bad en del av de sakkunniga som det hörde om statsrådets redogörelse om genomförande av Agenda 2030 Mot ett klimatneutralt välfärdssamhälle (SRR 3/2020 rd) också kommentera statsrådets utbildningspolitiska redogörelse (SRR 1/2021 rd). Som föremål för särskilt intresse konstaterade utskottet i fråga om bägge redogörelserna frågan om hurdan kompe-

Utlåtande FrUU 4/2021 rd

tens och hårdant lärande som krävs för att målen för hållbar utveckling ska uppnås och hur det finländska utbildningssystemet kan stödja uppkomsten och upprätthållandet av dessa under hela livet.

Kärnbudskapen från de sakkunniga som yttrade sig till framtidsutskottet om den utbildningspolitiska redogörelsen gällde det spända förhållandet mellan målen för hållbar utveckling inom utbildningspolitiken, det kontinuerliga lärandet, den ekosociala bildningen, den systemiska världsbilden, betydelsen av aktörskap och dialog, framtidskompetensen, lärarutbildningen och utvecklingen av utbildningssystemet samt samarbetet i utvecklingen av kompetensen inom hållbar utveckling.

De sakkunnigas allmänna kommentarer om den utbildningspolitiska redogörelsen

Flera sakkunniga berömde riktlinjerna i redogörelsen för att de går i rätt riktning och stöder i synnerhet den sociala hållbarheten, såsom rättvisa och jämställdhet. Som en åtgärd som stöder hållbar utveckling och välfärd nämnde de sakkunniga också utvidgningen av läroplikten med tillräckliga resurser och med hänsyn till helheten. De sakkunniga efterlyste större fokus på att främja jämställdheten mellan könen i utbildningen, att identifiera olika former av politisk verksamhet bland ungdomar och att koppla dessa former till utbildningsfrågor, att ordna individuellt stöd på alla utbildningsnivåer, att rättvist genomföra den gröna omställningen genom att stödja kontinuerligt lärande samt att ”öronmärka” finansieringen av den allmänbildande utbildningen så att alla kommuner ska ha samma undervisningskvalitet i närskolorna. Många remissinstanser påpekade att principerna i redogörelsen stöder hållbar utveckling, men att genomförandet av principerna förutsätter att den finansiella grunden för utbildningen och den vetenskap och forskning som ligger till grund för utbildningen tryggas.

Redogörelsens framtidsinriktning fick beröm, men man önskade ändå att även den ska utvecklas. Det påpekades till exempel att det digitala klivet, som redan skett inom utbildningssystemet, enligt redogörelsen skulle ske först under det följande årtiondet, då man snarare borde ha prioriterat djävare reformer, å ena sidan, och förankringen av de bästa praxis som redan uppstått, å andra sidan. I ett annat utlåtande konstaterades att redogörelsens framtidsinriktning framöver kunde stödjas genom att identifiera också svaga signaler som eventuellt utmanar den målvision som presenteras i redogörelsen. Dessutom borde man skissera alternativa scenarier som skulle underlätta prioriteringen av åtgärder om utvecklingen i större utsträckning skulle avvika från målvisionen. Just när det gäller att förutse kompetensbehoven inom hållbar utveckling lyfte man i vissa utlåtanden fram att det på grund av problem och lösningar som ännu inte har tagit form är mycket utmanande att förutse exakta kompetensbehov i förväg, vilket framhäver betydelsen av kontinuerligt lärande. Å andra sidan efterlystes noggrannare utredningar om hur särskilt utmaningarna i fråga om hållbar utveckling förändrar näringarna, yrkeskompetensen och konsumentkompetensen. För att förbättra kvaliteten på prognostiseringen av utbildningsbehoven och de regionala prognoserna samt för att utveckla uppföljnings- och statistiksystemen föreslogs ett mer omfattande utnyttjande av vetenskapssamhället samt samarbete mellan olika utbildningsstadier samt mellan utbildning och FoUI-verksamhet.

Utlåtande FrUU 4/2021 rd

Framtidsutskottet understöder de sakkunnigas förslag om att öronmärka finansieringen av den allmänbildande utbildningen så att alla kommuner ska ha samma undervisningskvalitet i närskolorna.

Det spända förhållandet mellan målen för hållbar utveckling inom utbildningspolitiken

I vissa sakkunnigutlåtanden kritiserades redogörelsen för en alltför stark betoning på konkurrenskraftsaspekten med tanke på hur brådskande det är att lösa utmaningarna med hållbar utveckling. Enligt dessa sakkunniga bör utbildningspolitiken utgå från att man erkänner att livskraftiga ekosystem utgör en omistlig grund för civilisationen och ekonomin samt att mänskligheten inom en mycket snabb tidsram måste förändra samhällets centrala funktioner, såsom boende, matproduktion, energiproduktion och rörlighet, så att de ska basera sig på fossilfrihet. Samtidigt bör förbrukningen av naturresurser minska till en bråkdel av den nuvarande nivån och det bör vidtas betydligt mer omfattande åtgärder på nationell och global nivå för att trygga naturens mångfald. Andra sakkunniga betonade ett perspektiv där de ekonomiska realiteterna oundvikligen dikterar villkoren för utvecklingen i övrigt. En del av de sakkunniga betonade också jämställdhetens och välfärdens prioritet. En av de sakkunniga som framtidsutskottet hörde förenade dessa infallsvinklar och föreslog som ett genomgående mätobjekt för hur hållbar utveckling framskrider sambandet mellan klimatåtgärdernas acceptabilitet och tillgängligheten till och lösningsinriktningen i fråga om kunnandet samt de rimliga arbetsmöjligheter som uppnås med hjälp av kunnande.

Trots skillnaderna i betoning var de sakkunniga ganska eniga om att nödvändiga förutsättningar för genomförandet av hållbar utveckling är att sörja för befolkningens kompetens, förmåga att läsa information och tänka, deltagande i den tekniska utvecklingen samt att utveckla och utnyttja samarbetet mellan olika aktörer inom kompetenssystemet. Man delade också på bred front uppfattningen om att strävan efter hållbar utveckling kommer att leda till att de nuvarande arbetsuppgifterna förändras, nya kompetensbehov uppstår och utbildningssystemet måste reagera mer kraftfullt än tidigare. I en undersökning upptäcktes till exempel att ju bredare och snabbare den nya energitekniken sprider sig i samhället, desto viktigare blir kunnandet hos en större grupp, i synnerhet så länge som många branscher saknar allmänt accepterade standardlösningar. Även etablerade lösningar är ofta decentraliserade och förutsätter således praktisk förmåga att skräddarsy lokala lösningar. I flera utlåtanden konstaterades det att i synnerhet yrkesutbildningens och yrkeshögskolornas betydelse framhävs i fortsättningen när det gäller att utveckla och verkställa lösningar för hållbar utveckling.

Framtidsutskottet understöder de sakkunnigas åsikt om att prognostiseringen av utbildningsbehoven inom olika branscher och utbildningssystemens funktion bör uppdateras med tanke på de kompetens- och arbetskraftsbehov som hållbarhetsomställningen förutsätter.

Kontinuerligt lärande

På grund av osäkerheten och karaktären av brytningstid i anslutning till problemen och lösningarna i fråga om hållbar utveckling lyftes betydelsen av kontinuerligt lärande och behovet av att utveckla dess strukturer samt livslång vägledning fram på bred front i sakkunnigutlåtandena. Sådan information om arbetskrafts- och kompetensbehoven samt utbildningsutbudet som är tillgänglig

Utlåtande FrUU 4/2021 rd

för individerna samt möjligheten att flexibelt komplettera sitt kunnande i olika livssituationer och åldersskeden presenterades som en väsentlig möjliggörare av hållbar utveckling. Införandet av ett digitalt tjänstepaket för kontinuerligt lärande före 2024, som nämns i redogörelsen, fick beröm. En sakkunnig påpekade att redogörelsen har ett lite snävt perspektiv på behovet av omskolning då det betraktas som någonting som närmast har med digitaliseringen att göra. Till exempel energiomställningen ändrar dock arbetet konkret redan i dag, vilket till exempel syns i nedläggningen av oljeraffinaderiet i Nådendal och den kraftiga minskningen av torvproduktionen. Enligt en sakkunnig är det viktigt att målmedvetet och i rätt tid koppla kontinuerligt lärande till sådana situationer, inte bara som skraddarsydda utbildningsplatser utan också genom näringspolitiska åtgärder, så att grön ekonomi ska kunna växa där den behövs mest.

Framtidsutskottet håller med de sakkunniga om att kontinuerligt lärande och omskolning med tanke på en rättvis omställning måste riktas särskilt till de sektorer och regioner som förändras mest till följd av hållbarhetsomställningen.

Dessutom betonar framtidsutskottet behovet att bättre möjliggöra kontinuerligt och kumulativt lärande i samarbete mellan läroanstalter och till exempel företag, föreningar och organisationer, så att man i fråga om studiegången och kompetensregistret bättre än tidigare kan utnyttja även sådant lärande som sker utanför den officiella/formella utbildningen. Finland bör sträva efter att utveckla världens bästa system för kontinuerligt lärande så att det betjänar och vid behov når alla oberoende av utbildningsnivå. Särskild uppmärksamhet bör fästas vid att nå personer med låg utbildningsnivå.

Ekosocial bildning

De sakkunniga som betonade ekonomin talade om behovet av fortbildning som ett problem som berör en balanserad utveckling av samhället. De sakkunniga som förhöll sig reserverat till att frikopplingen mellan ekonomisk tillväxt och välfärd ska lyckas betonade å sin sida betydelsen av ekosocial bildning. Med detta hänvisades till förmågan till ett frivilligt kunskapsbaserat värderesonemang om förhållandet mellan ekologisk hållbarhet, samhällsutveckling, uppnående av välfärd och materiell konsumtion samt om komponenterna för ett betydelsefullt och kvalitativt liv. Utifrån dessa sakkunnigutlåtanden gestaltade sig ett perspektiv enligt vilket hanteringen av hållbar utveckling och lösandet av problem i anslutning till den inte bara är nödvändigt med tanke på samhällsutvecklingen, utan också människornas rätt och en medborgarfärdighet när förutsättningarna för ett gott liv är hotade på grund av hållbarhetskriser. En av de sakkunniga som yttrade sig till utskottet påminde om att ekosocial bildning redan är en norm som skrivits in i värdegrunden för läroplanerna för småbarnspedagogiken, den grundläggande utbildningen och gymnasieutbildningen och vars genomförande övervakas av riksdagens justitieombudsman.

Vid verkställandet av läroplanerna understöder framtidsutskottet betoningen på ekosocial allmänbildning som lyfts fram i sakkunnigutlåtandena.

Systemisk världsbild

Att hålla planeten livskraftig ansågs förutsätta att utbildningssystemet har förmåga att producera bildning som till sin natur preciserar, korrigerar och förnyar information, föreställningar och

Utlåtande FrUU 4/2021 rd

verklighetsuppfattningar. Enligt de sakkunniga uppstår det kunnande som krävs för hållbar utveckling inte i ett separat läroämne eller i enskilda undervisningshelheter utan det är fråga om en multi- och tvärvetenskaplig förståelse av systemiska interaktioner och ömsesidiga beroenden i samband med många slags lärområden. Flera sakkunniga konstaterade att den systemiska förståelsen baserar sig på förmågan att skilja mellan evidensbaserad kunskap och en åsikt samt att förstå teoretiska begrepp som överskrider vardagstänkandet, såsom fotosyntes eller demokrati. En del av de sakkunniga tillade att hållbar utveckling också förutsätter en förmåga att förstå ens eget agerande som en del av naturens och samhällets systemiska strukturer och processer. Föremålet för intresset kan vara till exempel vad som krävs för att potatisen ska växa, samtidigt som ett inlärningsmål kan vara att också förstå orsakerna till att potatisen till daghemmet bredvid potatiså-kern kommer i vakuumpförpackning från Polen. Kopplingen mellan konsekvenskedjorna för hållbar utveckling mellan naturen, människorna, bonings- och arbetsplatserna samt regionerna och staterna lyftes fram som ett viktigt inlärningsobjekt i många utlåtanden. Denna koppling ansågs också vara ett sådant sammanhang för skolornas internationella partnerskapsprojekt som kan motivera ungdomar till att samarbeta och påverka.

Framtidsutskottet håller med de sakkunniga om att systemiskt tänkande är en viktig del av den ekosociala allmänbildningen och att det bör stärkas i samband med olika läroämnena och examina.

Betydelsen av aktörskap och dialog

Enligt en sakkunnig som har undersökt barns och ungas inläring skapar de känsloreaktioner som väcks genom aktivitet de starkaste minnesspår som varaktigt påverkar tänkandet och handlingarna. Ur denna synvinkel bör undervisningen ordnas så att eleverna och de studerande själva är aktörer och inte bara föremål för lärarnas eller andra personers åtgärder. Flera sakkunniga konstaterade att de kompetenser som är centrala med tanke på en hållbar utveckling utöver den systemiska världsbilden innehåller bland annat aktivt lärande som Unesco lyfter fram: färdigheter i problemlösning och samarbete samt inkluderande pedagogik som genomsyrar kompetensområdena och stöder självstyrande lärande där informellt och formellt lärande möts. Som färdigheter som stöder hållbar utveckling nämndes också förmågan att lyssna, förmågan att tillsammans diskutera erfarenheter, känslor och moral samt viljan att föra dialog och argumentera också när en del människor är av annan åsikt. I några yttranden som utskottet fick betonades utnyttjandet av konstnärliga ämnen och kreativa metoder som en del av sådant lärande och utvecklingsarbete och framhölls betydelsen av fritt bildningsarbete som föregångare i en situation där många goda principer redan har skrivits in i läroplanerna, men kunnandet och resurserna för att förankra dem i undervisningsarbetet ännu är bristfälliga.

Framtidsutskottet understöder den idé som framförts i sakkunnigutlåtandena om att man i undervisningen i systemiskt tänkande och hållbar utveckling bör utnyttja verksamhetsmodellerna för aktivt lärande.

Framtidsutskottet betonar också betydelsen av fritt bildningsarbete i det kontinuerliga lärandet och behovet att öka den grundläggande konstundervisningen på alla undervisningsstadier.

Utlåtande FrUU 4/2021 rd

Framtidskompetens

I några sakkunnigutlåtanden lyfte man fram betydelsen av framtidstänkande och prognostisering som kompetenser och rättigheter för individen. Framtidsfärdigheterna påminner i hög grad om de färdigheter som betraktas som centrala inom pedagogiken för hållbar utveckling, men de har en tydligare tidsdimension och en kritisk inställning till de färdigt givna framtidsvisionerna, vilket stärker aktörskapet och deltagandet i den samhälleliga debatten. Framtidskompetensen förenar förmågan att skapa vidare framtidsbilder med förmågan att använda dem i nuläget i syfte att åstadkomma en förändring. Den stöder också möjligheten att göra sådana val i vardagen som bidrar till ett gott liv och inger hopp, vilket i sin tur minskar till exempel miljöångest och stöder välbefinnandet. Framtidskompetensen presenterades i utlåtandet som en potentiell ny hörnsten i samhällelig delaktighet och samhälleligt deltagande, som är jämförbar med till och med läroplikten och den allmänna och lika rösträtten som skapades under det föregående århundradet.

Enligt utlåtandet förutsätter framtidskompetensen utöver systemiskt tänkande också förmågan att uppfatta många olika framtidsutsikter; att hantera ovisshet samt att agera proaktivt och ansvarsfullt; att identifiera ens egna framtidsbilder och hur de påverkar; att utvidga det egna tidsperspektivet samt självreflektion; att identifiera ens egna känslor och antaganden som gäller framtiden samt värdereflektion. Gemensamt för flera yttranden var att de befintliga läroplanerna redan gör det möjligt att utveckla denna typ av färdigheter inom flera befintliga läroämnen, med hjälp av både befintligt och kompletterande innehåll. Framtidsfärdigheter bör enligt vissa sakkunnigutlåtanden också integreras som en del av planeringen av de egna studierna och det individuella stödet för de studerande på alla utbildningsnivåer.

Framtidsutskottet understöder det att framtidsfostran tas med i undervisningen och elevhandledningen, och har också själv föreslagit det redan tidigare i sitt utlåtande om EU:s strategiska framsyn (FrUU 3/2021 rd—E 130/2020 rd). Där föreslår framtidsutskottet att framtidsfostran inkluderas i läroplanerna i hela EU. Dessutom bör utbildning i framtidskompetens systematiskt erbjudas förvaltningen och beslutsfattarna i hela EU.

Lärarytelse och utveckling av utbildningssystemet

Många sakkunniga som yttrade sig om sådan kompetens och framtidskompetens som krävs för hållbar utveckling konstaterade att förankringen av dessa färdigheter kräver betydande tilläggsåtgärder och ett nytt grepp på lärarytelsen. Som exempel nämnde en sakkunnig att de befintliga läroplanerna och lärarytelsen inte ger några verktyg för att behandla frågor som till exempel ekonomisk och ekologisk hållbarhet, som ofta är motstridiga och kraftigt politiserade, på respektive utbildningsnivå. Det bör också vara möjligt att kontinuerligt utveckla lärarens kompetens. För att kunna handleda eleverna bör lärarna först själv hinna och kunna tillägna sig kollaborativt lärande och metoderna för att reglera det egna inlärandet, de begreppsmässiga övergångar som krävs för att tillägna sig vetenskaplig kunskap och ifrågasätta ens egna föreställningar, de systemiska kopplingarna mellan de ämnesområden som lärs ut via olika läroämnen samt tillvägagångssätt som stärker framtidskompetensen. Det finns ingen snabb genväg till att bygga upp sådan sektorsövergripande expertis, och därför lyfte man fram kvaliteten på lärarnas examensutbildning och möjligheten att komplettera den i flera utlåtanden. En sakkunnig angav som en central motstridighet och ett kärnproblem att lärare som borde vägleda eleverna till bildning som res-

Utlåtande FrUU 4/2021 rd

pekterar evidensbaserad kunskap inte har systematisk tillgång till universitetsorganiserad fortbildning, forskningsinriktade undervisningsexperiment eller ens till vetenskapliga artiklar, utan lärarna hamnar utanför vetenskapssamhället när de övergår till arbetslivet.

De sakkunniga påpekade också att det är viktigt att även utbildningsledningen utbildas i hållbarhetsfrågor och hållbart ledarskap för att det helhetsgrepp som undervisningsarbetet förutsätter och som framhäver den lärande gemenskapen i klassen och som utnyttjar samarbetet mellan lärare och det nätverksbaserade samarbetet mellan läroanstalter ska få det stöd som behövs. De sakkunniga påminde om att uppnåendet av inlärningsmålen också bör utvärderas och beaktas i lagstiftningen, riktlinjerna och planeringen av utbildningen.

Framtidsutskottet understöder den idé som lyftes fram under utfrågningen av de sakkunniga, det vill säga att man inom lärarutbildningen i betydande grad måste satsa på de färdigheter i resonemang och dialog som krävs för en hållbar utveckling och sådan pedagogik som anknyter till dessa färdigheter. Enligt utskottet kan detta i framtiden också bli ett viktigt delområde inom utbildningsexporten.

Samarbete i utvecklingen av kompetensen inom hållbar utveckling

Framtidsutskottet hörde också exempel på hur man genom samarbete mellan utbildningssystemet och andra aktörer kring det skulle kunna stödja uppkomsten av kompetens inom hållbar utveckling. Enligt en sakkunnig som har undersökt praktiska lösningar för hållbar utveckling har föreningar och läroanstalter redan tagit fram användbara läromedel om till exempel energiomställningen som ändå inte i tillräcklig grad når lärarnas medvetenhet. De sakkunniga efterlyste samarbete med regionala aktörer och fackföreningar i utvecklingen av strukturerna för kontinuerligt lärande i områden som skakats av hållbarhetsförändringen.

Ett bra exempel på regionalt samarbete mellan företag och läroanstalter är en verksamhetsmodell som utvecklats i Vasa där både företag och lokala utbildningsproducenter från småbarnspedagogik till universitet medverkar. Tyngdpunkterna i Vasas energiutbildningsstrategi är stärkandet av lärarnas kompetens, energimedvetenheten samt den studerandes möjligheter och färdigheter i arbetslivet. Företagsbesök på olika åldersnivåer skapar upplevelser, och utbildningsmaterialet har skraddarsytt så att det lämpar sig för elever i olika åldrar. Till exempel har de som studerar kinesiska möjlighet att besöka ett lokalt företags verksamhetsställe i Kina. Man önskar att barn och unga på så sätt ska förstå vad man gör i energiklustret och att de intresserar sig för branschen som en framtida studie- och arbetsplats. En aktör som företräder kreativa branscher framförde å sin sida att ett fördomsfritt utnyttjande av partnerskap med den kreativa branschen i utvecklingen av lösningar för hållbar utveckling kan förbättra företagets innovations- och förändringsförmåga, samarbete, experimentell verksamhet och skapande av nya slags tolkningar i den nya ekonomin för att åstadkomma ett betydelsefullt värde.

Framtidsutskottet understöder ett ökat regionalt samarbete mellan till exempel företag, organisationer och föreningar samt läroanstalter (från småbarnspedagogik till universitet och högskolor) så att det stöder de regionala styrkorna och skapar en grund för hållbar tillväxt.

Utlåtande FrUU 4/2021 rd

Utskottet anser att om de kreativa tillvägagångssätten kombineras med den tekniska kompetensen inom hållbar utveckling kan det erbjuda möjligheter till sådant samarbete mellan företag, kreativa experter och läroanstalter som skapar upplevelser och dialog i lärandet. På lång sikt kan ett sådant samarbete också bidra till att underlätta den oro som många sakkunniga lyfte fram över könade mönster på den finska arbetsmarknaden.

Framtidsutskottets tidigare ställningstaganden om utbildning, kompetens, forskning, utveckling och innovationer

Framtidsutskottet har under denna valperiod i nästan alla utlåtanden tagit ställning till forskning, utveckling och innovationer (FoUI) samt kompetens och utbildning. Till exempel i sitt utlåtande om EU:s strategiska framsyn (FrUU 3/2021 rd — E 130/2020 rd) förutsätter utskottet att prognosdata utnyttjas bättre än tidigare, och föreslår mer utbildning i framtidskompetens för förvaltningen och att framtidsfostran ska tas med i läroplanerna inom hela EU.

”Framtidsutskottet föreslår att framtidsfostran inkluderas i läroplanerna i hela EU. Dessutom bör utbildning i framtidskompetens systematiskt erbjudas förvaltningen och beslutsfattarna i hela EU. En viktig hjälp i denna uppgift kan vara OECD, som redan länge har utvecklat kompetens och metoder i anslutning till framtidskompetens.”

”Framtidsutskottet lät 2020 göra en utredning om hur händelser som pandemi och dataintrång hade förutsetts i nationella och internationella framsynsrapporter och vilka andra risker som hade lyfts fram i dessa rapporter (TuVJ 6/2020). Enligt utredningen visade det sig att problemet ligger i att prognosdata som produceras på olika håll varken hamnar hos aktörer som eventuellt skulle dra nytta av den eller leder till praktiska åtgärder. Beslutssystemen förmår inte ta tag i prognosdata som produceras.”

”Framtidsutskottet framhöll att det behövs en aktör som årligen gör upp en för allmänheten tillgänglig sammanställning av den information som det globala samfundet inom framtidsforskning producerar. Denna uppgift lämpar sig väl för EU eftersom då kan alla medlemsländer ta del av utredningen. Sammanställningen kan dock vid behov också produceras nationellt åtminstone en gång per valperiod för att stödja regeringsförhandlingarna och framtidsredogörelsen.”

Framtidsutskottet anser att de ovannämnda uttalandena bör beaktas också när åtgärder i den utbildningspolitiska redogörelsen konkretiseras.

Framtidsutskottet konstaterar också att det redan länge har gjorts nationella och regionala prognoser om utbildnings-, kompetens- och arbetskraftsbehoven i Finland. Det finns också internationell prognosdata om ämnet. Därför visar bristen på arbetskraft i fråga om till exempel vårdare och kodare att det prognosystem som används antingen inte fungerar eller så utnyttjas dess resultat inte tillräckligt i beslutsfattandet.

Framtidsutskottet föreslår att den prognostisering som ligger till grund för de utbildnings-, kompetens- och arbetskraftsbehov som fastställs av Utbildningsstyrelsen och undervisnings- och kulturministeriet samt överlag ska utvärderas, och att utnyttjandet av prognos-

Utlåtande FrUU 4/2021 rd

tisering och annan evidensbaserad kunskap ökas, systematiseras och påskyndas i sådant beslutsfattande som gäller utbildnings-, kompetens- och arbetskraftsbehoven.

I sitt utlåtande om EU:s strategiska framsyn föreslog utskottet också att artificiell intelligens skulle utnyttjas i prognostiseringen.

”Framtidsutskottet ansåg att Finland har stark kompetens i artificiell intelligens som skulle göra det möjligt för Finland att positionera sig som ett föregångarland och att delta i utvecklingen av europeiska databaserade prognosmetoder.”

”Framtidsutskottet understödde det förslag som framfördes vid utfrågningen av sakkunniga om att man i utvecklingen av algoritmer för artificiell intelligens skulle dra nytta av det europeiska samarbetet. Förslaget låg också i linje med EU-strategin för data som syftar till att skapa ett gemensamt dataområde och nya databaserade tjänster.”

”Framtidsutskottet föreslog att EU skulle inleda ett omfattande och tvärvetenskapligt program för utveckling av metoder som utnyttjar artificiell intelligens till stöd för EU:s strategiska framsyn och medlemsstaternas prognosystem.”

Framtidsutskottet anser att användningen av artificiell intelligens/stödintelligens också som stöd för undervisning och självinlärning bör undersökas, utvecklas och testas i pilotförsök i Finland som ett av spetsprojekten inom digitalisering.

På motsvarande sätt betonar utskottet i sitt utlåtande om Finlands program för hållbar utveckling (FrUU 1/2021 rd — SRR 6/2020 rd) att hållbar utveckling är förknippad med betydande kompetensbehov och att Finlands konkurrenskraft på medellång sikt baserar sig på satsningar på forskning, utveckling och innovationer (FoUI), utbildning samt utveckling av ny banbrytande teknik. När det gäller kunskapsunderlaget för hållbar tillväxt har framtidsutskottet redan länge krävt bättre mätare för välfärdsekonomin och hållbar utveckling. Enligt utskottets utlåtande utgör kompetenskluster som byggs kring toppuniversiteten en förutsättning för att företag ska rikta sina FoUI-investeringar till Finland. Enligt de sakkunniga som utskottet hört kan detta också vara förenat med betydande utbildningsexport. De regionala kompetensklustren har också en positiv inverkan på antalet arbetsplatser, tillgången på arbetstagare och arbetstagarnas välbefinnande:

”Framtidsutskottet anser att även om alla åtgärder inom programmet för hållbar tillväxt måste vidtas och inledas omgående måste prioriteringarna och åtgärderna fastställas så att vi når resultat omedelbart, på medellång sikt och på lång sikt. Dessa åtgärder med olika tidsperspektiv måste också stödja varandra och vara politiskt konsekventa.”

”Den snabbaste nyttan fås genom att de redan planerade eller pågående investeringarna påskyndas och uppskalas. Dessa investeringar baserar sig på dagens pionjärskap och mogen teknik. På medellång sikt görs de viktigaste satsningarna på forskning, utveckling och innovationer (FoUI), utbildning samt utveckling av ny pionjärteknologi. På lång sikt är det fråga om strukturella och systemiska förändringar i samhället och ekonomin.”

Utlåtande FrUU 4/2021 rd

”Vilka Finlands slutliga prioriteringar än är, behövs det kunnande om planering, utveckling, forskning och affärsverksamhet på systemnivå samt talangkluster med nya samarbetsformer, byggande av nya ekosystem, internationell forskning, utbildning, FoUI-verksamhet samt vid behov demonstrations- och pilotanläggningar, multiplicering av stora investeringar och riskdelning.”

”Framtidsutskottet bedömer att Finlands pionjärskap och konkurrenskraft inom en tidsram på 3—5 år tack vare en hög nivå på FoUI och kompetens är starkare än i konkurrensen om spetsinvesteringar inom exportindustrin under de följande 1—3 åren.”

”Framtidsutskottet påminner om att det finns 15 000—30 000 universitet i världen. På listorna om de tusen universitet som bedömts vara bäst finns det beroende på beräkningssättet 8—9 finländska universitet.”

”Framtidsutskottet understöder regeringens mål på 4 procent av bnp för FoUI-verksamhet och påskyndar uppnåendet av detta mål.”

”Det är också viktigt att rikta FoUI och utbildning särskilt till de delområden av den gröna omställningen som Finland prioriterar.”

”Framtidsutskottet har redan under flera års tid och under flera valperioder pekat på brister i instrumenten för utvärdering av hållbar utveckling, hållbar sysselsättningstillväxt samt mått på välfärdsekonomin och framstegen inom densamma.”

”Enligt framtidsutskottet har beslutsfattarna för närvarande inte tillräckligt med information om välfärdsekonomin och den hållbara tillväxtens tillstånd och framsteg för att säkerställa en konsekvent politik, trots att välfärdsekonomin och hållbar tillväxt är de viktigaste omställningarna i vår tid.”

”Framtidsutskottet kräver absolut att kunskapsbasen för hållbar tillväxt säkerställs och att Statistikcentralens resurser tryggas i detta avseende.”

Framtidsutskottet anser att de ovannämnda uttalandena bör beaktas också när åtgärderna i den utbildningspolitiska redogörelsen konkretiseras.

I sina utlåtanden om EU-kommissionens meddelande om den europeiska gröna given (Green deal) (FrUU 1/2020 rd — SRR 6/2020 rd) och statsrådets redogörelse om planen för de offentliga finanserna 2021—2024 (FrUU 2/2020 rd — SRR 1/2020 rd) och om statsbudgeten för 2021 (FrUU 5/2020 rd — RP 146/2020 rd) behandlade utskottet särskilt de möjligheter till grön omställning som covid-19-pandemin öppnar, och att vi genom att ta tag i dessa samtidigt kan minska på de negativa konsekvenserna av pandemin. Till exempel det snabba digitala klivet som genomsyrar nästan hela samhället kan betraktas som en positiv följd av covid-19-pandemin, då skolorna övergick till distansundervisning, företagen till nätförsäljning och arbetstagarna till distansarbete:

”Framtidsutskottet betonar att den gröna omställningen i betydande grad också är teknik- och innovationspolitik och därför också utbildningspolitik. Ju bättre vi lyckas utveckla tek-

Utlåtande FrUU 4/2021 rd

niska innovationer och inrikta dem på hållbar utveckling, desto mer skapar den hållbara utvecklingen också konkurrenskraft, hållbar tillväxt, arbete och välfärd i Europa. Samtidigt måste man dock komma ihåg att tekniken, exempelvis artificiell intelligens, inte automatiskt främjar hållbar utveckling utan man måste medvetet se till att tekniken används för att tjäna den gröna omställningen. För det krävs också att teknik- och innovationspolitiken tar bättre hänsyn till frågor som berör teknikens etik.”

”Modellen för kontinuerligt lärande, från småbarnspedagogiken ända till fortbildning och fritt bildningsarbete, hör till grundpelarna för Finlands konkurrenskraft och välfärd. Alla utbildningsnivåer måste stärka förmågan till kritiskt, lösningsorienterat tänkande och systemförståelse. På högskolenivå förutsätter detta att undervisningen har en organisk koppling till forskningen, att de tvärvetenskapliga utbildningsprogrammen utökas och att den lösningsorienterade tvärvetenskapliga forskningen, vid sidan av en ambitiös och högklassig grundforskning, anvisas tillräckliga resurser. Flexibel fortbildning ska göra det möjligt att identifiera och tillägna sig nödvändiga nya kunskaper och färdigheter.”

”Framtidsutskottet anser att man som kunskapsunderlag för den gröna omställningens globala affärsekosystem och hållbara investeringar bör utveckla såväl den momsbaseade statistiken för utrikeshandeln som naturresursbokföringen, statistikföringen i anslutning till cirkulär ekonomi samt indikatorerna för hållbar välfärd.”

”Framtidsutskottet anser också att de möjligheter som digitaliseringen öppnar upp inom forskning, kontinuerligt lärande och innovation bör utnyttjas. Det gäller såväl distansförbindelser och distansstudier som utveckling av digital infrastruktur och datakunskap, öppenhet och interoperabilitet i fråga om data.”

”Dessa mål förutsätter nya innovativa verksamhetsmodeller för samarbetet mellan den offentliga och den privata sektorn och även mellan andra aktörer. Med hjälp av nya samarbetsmodeller kan man sprida risken och skapa ny affärsverksamhet i globalt betydande affärsekosystem inom den gröna omställningen. Det behövs också systematisk utveckling av den digitala affärskompetensen, och den gröna omställningen ska också förstås som sociala innovationer och serviceaffärsverksamhet som svarar mot medborgarnas behov.”

”Utskottet anser att Finlands innovationspolitik allt mer målmedvetet bör stödja innovativa tillväxtföretag och öka vår attraktionskraft som målland för digital affärskompetens, miljöteknik (cleantech) samt forsknings- och utvecklingsinvesteringar inom den miljörelaterade affärsverksamheten i vidare bemärkelse.”

Framtidsutskottet anser att de ovannämnda uttalandena bör beaktas också när åtgärderna i den utbildningspolitiska redogörelsen konkretiseras.

I sitt utlåtande om budgetpropositionen för 2020 och statsrådets redogörelse om planen för de offentliga finanserna för 2020—2023 (FrUU 2/2019 rd — RP 29/2019 rd) betonade utskottet särskilt välfärdsekonomin samt Finlands satsningar på forskning och utveckling:

Utlåtande FrUU 4/2021 rd

*”Finlands satsningar på forskning och utveckling har minskat sedan 2009, då de utgjorde 3,75 procent av bruttonationalprodukten. År 2018 var forsknings- och utvecklingsutgifter-
nas andel endast 2,74 procent. Forsknings- och innovationsrådet satte år 2017 som mål att
Finlands nationella utgifter för FoU ska stiga till fyra procent av bruttonationalprodukten
före 2030. Samma mål ingick också i den vision för högskoleutbildningen och forskningen
2030 som publicerades 2017.”*

*”Enligt en sakkunnig från Business Finland är de offentliga satsningarna på öppningar
som djärvt förnyar företagets produkt- och serviceutbud och marknaden mycket små i in-
ternationella jämförelser, och de har minskat ytterligare under 2010-talet.”*

*”Framtidsutskottet konstaterar att satsningar på vetenskap, forskning och kompetens på
lång sikt är en central förutsättning för en god framtid för Finland och för finländarnas
välfärd. Det går i rätt riktning, men utskottet påminner om att FoU-målet på 4 procent i re-
geringsprogrammet måste stå fast även i planen för de offentliga finanserna för 2020—
2023. Finland måste bli en attraktiv verksamhetsmiljö för forskning och innovativa före-
tag. Detta förutsätter en högkvalitativ fysisk infrastruktur med tvärvetenskapliga kompe-
tenskluster samt en tillförlitlig författningsmiljö och offentlig och privat FoU-finansiering
via flera kanaler.”*

*”Framtidsutskottet betonar att toppforskningen också förutsätter tryggande av finansie-
ringen av internationellt CERN-samarbete och forskningsinfrastrukturer som EuroHPC-
superdatorn i Kajana samt Statistikcentralens strategiska öppningar (t.ex. momsbase-
rad utrikeshandelsstatistik och s.k. big data-baserad statistik i realtid).”*

*”Framtidsutskottet betonar att FoU-målet på 4 procent förutsätter nya incitament också
för företagen exempelvis genom beskattning. Det lönar sig att fästa särskild uppmärksam-
het vid främjandet av immateriella investeringar.”*

*”Framtidsutskottet anser det vara viktigt att säkerställa Business Finland Ab:s förmåga att
stödja exportföretag på marknadsområden som nu och i framtiden har tillväxtpotential för
Finland, t.ex. i norra Italien.”*

*”Framtidsutskottet föreslår att situationen för statens sektorsforskningsinstitut utvärde-
ras, att institutens uppgifter fastställs tydligt och att den finansiering som uppgifterna för-
utsätter tryggas. Enligt framtidsutskottet bör statens FoU-stöd i allt högre grad riktas till
projekt som förnyar verksamhetsmodellerna, utnyttjar den nya teknikens möjligheter och
ökar produkternas förädlingsvärde t.ex. inom cleantech och bioekonomi.”*

*Framtidsutskottet anser att de ovannämnda uttalandena bör beaktas också när åtgärder-
na i den utbildningspolitiska redogörelsen konkretiseras.*

FÖRSLAG TILL BESLUT

Framtidsutskottet föreslår

Utlåtande FrUU 4/2021 rd

att kulturutskottet beaktar det som sägs ovan.

Helsingfors 28.5.2021

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Joakim Strand sv
vice ordförande Pirkka-Pekka Petelius gröna
medlem Marko Asell sd
medlem Hannakaisa Heikkinen cent
medlem Mari Holopainen gröna
medlem Ville Kaunisto saml
medlem Pasi Kivisaari cent
medlem Ari Koponen saf
medlem Antti Lindtman sd
medlem Merja Mäkisalo-Ropponen sd
medlem Arto Pirttilahti cent
medlem Kristiina Salonen sd
medlem Sari Tanus kd
medlem Sinuhe Wallinheimo saml
medlem Jussi Wihonen saf
ersättare Ville Vähämäki saf.

Sekreterare var

utskottsråd Olli Hietanen
utskottskansliets ständiga rådgivare Maria Höyssä.